

THE INTERPRETATION OF NOUN PHRASES WITH CONTEXTUALLY RELATIONAL HEAD NOUN

**Ionela Gușatu, Assist., PhD, "Carol Davila" University of Medicine and Pharmacy,
Bucharest**

Abstract: The present paper analyzes nominal structures which consist of two nouns and it aims to express the relation between the head noun and its genitival adjunct. As we are going to see, the generative lexicon will play an important role in expressing this relation.

Keywords: nominal structures, noun phrases, genitival adjuncts, GL

Grupurile nominale cu dependenți genitivali au reprezentat o adevărată provocare, în sensul că, numeroase analize le-au fost atribuite de-a lungul timpului. Caracteristica esențială identificată pentru grupul nominal cu dependent genitival este că acest grup nominal exprimă o relație între cei doi constituenți ai grupului. În rândurile care urmează vor fi analizate din perspectiva lexiconului generativ (LG)¹ doar GN al căror nume centru este explicit relațional. Din această clasă fac parte genitivele care denotă denumirea, originea și destinația.

¹ Trăsăturile dominante ale lexiconului generativ ca teorie a sensului lexical și a modificărilor acestui sens în context sunt două: bogăția reprezentării semantice și recursul la operații semantice cu ajutorul cărora sunt explicate îmbogățiri ale sensului cuvintelor în context. Operațiile semantice se referă la coerciția tipurilor, compoziția reciprocă și legarea selectivă. Prin coerciție, un cuvânt sau o sintagmă este constrânsă de către regentul său să-și modifice tipul semantic principal, pe baza reprezentării sale lexicale. Cel mai ușor caz de coerciție îl reprezintă coerciția subtipurilor:

(1) *Maria conduce o Honda spre serviciu.*

În (1), atât subiectul cât și obiectul reprezintă subtipuri ale argumentelor cerute de verb: *Maria* reprezintă subtipul categoriei *uman*, iar *Honda* subtipul categoriei *mașină*.

Compoziția reciprocă se referă la multiplele elemente dintr-o sintagmă care se comportă ca functori, generând noi sensuri non-lexicalizate pentru cuvintele în compoziție. Acest lucru poate fi exemplificat cu ajutorul verbului polisemantic *a coace*:

(2) a. *Ion a copt cartofii.*

b. *Maria a copt o prăjitură.*

În (2) avem ilustrată alternanța aspectuală a verbului *a coace*: de *schimbare de stare* alături de substantive precum *cartofi*, *roșii*, *usturoi* (2a) și de *proces/creare* alături de substantive precum *prăjitură*, *tort*, *pâine* (2b). Trebuie menționat că verbul *a coace* are un singur sens, însă poate căpăta și alte interpretări datorită combinării/compoziției acestuia cu argumentele sale. Astfel, cele două sensuri ale verbului se obțin în funcție de semantica grupului nominal.

În cadrul legării selective, unitatea lexicală sau sintagma operează specific în substructura unei sintagme, fără a schimba tipul general (3). Această operație este foarte importantă în analiza adjectivelor deoarece le permite acestora să se aplice unei părți a semanticii substantivelor ale căror epitete sunt, fără a le schimba denotația:

(3) a. *Ion este un dactilograf rapid.*

În (3), adjectivul *rapid* este un predicat evenimentțial, iar substantivul *dactilograf* este un individ. Legarea adjectivului cu substantivul este posibilă pentru că centrul *dactilograf* conține în semantica sa un eveniment la care adjectivul se poate aplica. Prin urmare, *rapid* este un predicat evenimentțial care poate modifica selectiv evenimentul în *telicul* substantivului, rezultând astfel interpretarea *care dactilografiază rapid*.

1. Denumirea

Genitivul denumirii este arhaizat în româna actuală, fiind întrebuițat doar sporadic în româna populară. GN cu genitivul denumirii exprimă o relație care se stabilește între un nume și un lucru în sens larg. Relația este de denumire: *apa Bistriței* este râul care se numește Bistrița. Cum denumirea vine prin numele în genitiv, s-ar părea că relația de denumire ce caracterizează întregul grup este furnizată chiar de acest nume. În fapt însă, tot numele centru este la originea acestei relații. Ca să captăm în LG ideea că râul are un nume, avem nevoie de un argument care să fie numele însuși. Cum acest argument nu apare în mod obligatoriu ori de câte ori se folosește numele *râu*, argumentul reprezentat de nume trebuie să fie implicat. Celălalt argument privește râul însuși și este și el un argument implicat.

Mai rămâne să decidem cum se cuprinde în reprezentare relația de numire însăși. În mod evident, relația de numire dintre cele două argumente este un mijloc de identificare a râului însuși, iar elementele de identificare se exprimă în caracteristica FORMAL². Problema este însă ce fel de eveniment codifică această relație în structura de evenimente.

Se dovedește imediat că niciunul din tipurile de evenimente asumate în mod curent în reprezentările LG nu este adecvat pentru a reda esența relației de numire pe care trebuie să o folosim aici. În mod evident, nu evenimentul de a denumi râul cu numele *Bistrița* este esențial pentru a caracteriza relația de denumire. Și nici starea că *Bistrița* se numește *Bistrița*. Că o anumită apă se numește *Bistrița* nu este prin urmare nici stare, nici tranziție, nici proces. Este *un fapt*. Faptele ca tipuri de entități nu sunt însă în mod curent folosite în reprezentările LG. Propunem de aceea o extindere a tipurilor de entități care pot apărea în EVENSTR³, prin admiterea faptelor (cf. Vendler 1967). În aceste condiții, caracteristica FORMAL va asuma ca element de identificare a substantivului *apa* faptul că apa se numește într-un anumit fel y :

$$(1) \quad \left[\begin{array}{l} \text{apa} \\ \text{ARGSTR} = \left[\begin{array}{l} D - \text{ARG1} = x : \text{curs de apa} \\ D - \text{ARG2} = y : \text{nume} \end{array} \right] \\ \text{EVENSTR} = \left[D - \text{EV} = f : \text{fapt} \right] \\ \text{QUALIA} = \left[\text{FORMAL} = \text{denumire}(f, y, x) \right] \end{array} \right]$$

Când variabila de nume y este înlocuită cu un nume propriu-zis, substantivul *apa* va proiecta un dependent care îi va specifica numele. Rămâne din nou în sarcina gramaticii să precizeze că acest dependent se realizează genitival.

² Structura de caracteristici prezintă patru caracteristici esențiale ale sensului cuvântului: rolul *CONSTITUTIVE* (relația dintre un obiect și părțile lui constituente: material, elemente componente), rolul *FORMAL* (cel care distinge obiectul într-un domeniu mai larg; caracteristicile fizice: orientare, formă, dimensiune), rolul *TELIC* (scopul și funcția obiectului) și rolul *AGENTIVE* (factorii implicați în originea obiectului sau „producerea acestuia”: artefact, creator). Toate aceste caracteristici duc la o mai bună descriere a sensului cuvântului.

³ Structura de evenimente caracterizează tipul de bază al evenimentului și posibilă structură internă (subevenimentială) a acestuia. Vendler (1967) împarte evenimentele în patru categorii: *states* (stări), *activities* (activități), *achievements* (îndepliniri) și *accomplishments* (realizări). În cadrul LG, evenimentele de tipul *activities* sunt definite ca *proces*, iar cele de tipul *achievements* și *accomplishments* (sunt denumite *tranziții* și considerate a fi structuri evenimentiale complexe) sunt definite prin combinația celor două concepte: un proces plus o stare rezultată.

2. Originea

GN *zloții vânzării* nu face referire doar la niște bani (zloți), ci și la felul în care o persoană a ajuns să îi obțină: prin efectuarea unei vânzări. Reprezentarea semantică LG a numelui *zloți* este capabilă să explice această relație între bani și vânzare. Trăsătura FORMAL a acestui nume spune doar că zloții sunt un tip de monedă (astăzi emisă ca monedă națională de statul polonez). Caracteristica CONSTITUTIVE precizează că moneda este făcută dintr-un anumit metal, iar caracteristica AGENTIVE arată că ei iau naștere printr-o anumită tehnologie.

Elementul decisiv în relația dintre bani și vânzare este *quale* TELIC. Această caracteristică spune că zloții, ca de altfel orice monedă, măsoară valoarea unui obiect. Putem reprezenta această proprietate a zloților recurgând la un predicat de tranziție care pune în legătură zlotul și valoarea v a unui obiect arbitrar:

$$(2) \left[\begin{array}{l} \text{zlot} \\ \text{ARGSTR} = [D-ARG = x : \text{moneda}] \\ \text{EVENSTR} = [D-EV = e : \text{tranzitie}] \\ \text{QUALIA} = \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL} = \text{zlot}(x) \\ \text{CONST} = \dots \\ \text{AGENTIVE} = \dots \\ \text{TELIC} = a_masura(e, x, v) \end{array} \right] \end{array} \right]$$

În raport cu acest predicat, *a vinde* și *a cumpăra* devin modalități de măsură mai specifice. Dacă, prin urmare, proprietatea de a măsură se realizează sub forma vânzării, urmează că cel ce vinde obține o sumă de zloți în schimbul valorii vândute. Aceasta explică proveniența banilor într-o sintagmă ca *zloții vânzării*. De observat că substituirea unui predicat general cu unul mai concret (aici *vânzare*) funcționează similar cu realizarea argumentelor pleonastice, în sensul că evenimentul vânzării este un hiponim al măsurii valorii cu ajutorul monedei:

$$(3) \left[\begin{array}{l} \text{zlotii vânzării} \\ \text{ARGSTR} = [D-ARG = x : \text{moneda}] \\ \text{EVENSTR} = [S-EV = e : \text{tranzitie}] \\ \text{QUALIA} = \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL} = \text{zlot}(x) \\ \text{CONST} = \dots \\ \text{AGENTIVE} = \dots \\ \text{TELIC} = a_vinde(e, v, x) \end{array} \right] \end{array} \right]$$

3. Destinația

Grupurile nominale în care genitivul se referă la destinația obiectului denotat de numele centru sunt rare. Este cazul GN *iarba fiarelor* care are tendința să se transforme dintr-o sintagmă într-o unitate frazeologică.

Numele *iarba* din acest grup nu denotă decât în parte o plantă. Dacă *iarba* ar avea semnificația obișnuită, combinația cu genitivul *fiarelor* ar însemna iarba pe care o mănâncă fiarele. Planta denumită de acest nume în contextul GN *iarba fiarelor* nu este însă o plantă destinată hranei, iar fiarele la care face referire genitivul nu sunt fiare sălbatice, ci mecanisme de încuiere. Mecanismul tipic de încuiere este lacătul și de aceea numele *fiare* poate fi glosat în acest context ca lacăte.

Numele *iarba* denumește prin urmare o plantă care are alte proprietăți decât iarba obișnuită. Mai precis este o plantă cu însușirea de a descuia orice lacăt.

Am reconstruit până aici în mod intuitiv sensul GN. Să vedem acum însă dacă această reconstrucție este inteligibil formulabilă prin mecanismele LG.

Argumentul x , al numelui *iarba* trebuie să fie caracterizat ca fiind o plantă. Spre deosebire însă de iarba obișnuită, despre iarba din acest context nu se poate spune nimic din punctul de vedere al rolului CONSTITUTIVE. Într-adevăr, această plantă nu ne poate da nicio indicație despre felul în care este ea alcătuită. Prin urmare, rolul CONSTITUTIVE este aici nedefinit, adică irelevant pentru caracterizarea semantică a cuvântului.

Irelevant este și rolul AGENTIVE, care, în cazul plantelor obișnuite, este important pentru că ne ajută să știm cum le putem sădi. Cât privește rolul TELIC, acesta precizează că iarba are o destinație pe care o are o cheie: destinația de a descuia lacăte, și mai precis orice lacăt. De aici următoarea reprezentare a numelui centru *iarba*:

$$(4) \quad \left[\begin{array}{l} \text{iarba} \\ \text{ARGSTR} = [D - \text{ARG} = x : \text{planta}] \\ \text{EVENSTR} = [D - \text{EV} = e : \text{tranzitie}] \\ \text{QUALIA} = \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL} = \text{iarba}(x) \\ \text{CONST} = \varnothing \\ \text{AGENTIVE} = \varnothing \\ \text{TELIC} = (\exists x)(\forall y)a_descuia(e, x, y) \end{array} \right] \end{array} \right]$$

Această reprezentare asociază prin urmare numelui *iarba* caracteristica formală de plantă, lasă nedefinite rolurile CONSTITUTIVE și AGENTIVE, și substituie valoarea uzuală a rolului TELIC (hrănirea) cu un altul, împrumutat din caracterizarea instrumentelor de descuiere. Cuantificatorii din valoarea rolului TELIC au semnificația următoare: „există o singură plantă (iarbă) care descuie orice lacăt”. Dacă ne vom întreba de unde este luată această nouă valoare, răspunsul este că ea vine tocmai din valoarea rolului TELIC al genitivului: ceea ce se încuie și se descuie cu un anumit instrument este un lacăt.

Concluzii

Analiza LG a semnificațiilor genitivului a demonstrat că semnificațiile posesivului sunt determinabile lexical. Rolul decisiv în determinarea lexicală contextuală aparține coerciției tipurilor, operație mulțumită căreia cuvintele își actualizează potențialul relațional pe care și-l valorifică prin combinație cu genitivul. Astfel, operația de coerciția tipurilor (în urma căreia au apărut numele contextual relaționale) a fost constant însoțită de substituții de variabile sau de adjunții care sunt ambele specifice altei operații importante din LG, legarea selectivă.

Bibliografie

1. Ionescu, Emil, Gramatici formale, Editura Universității din București, 2007.
2. Pustejovsky, James, The Generative Lexicon, The MIT Press, London, 1995.
3. Vendler, Zeno, Verbs and times, In Linguistics in philosophy. Z. Vendler, 97-121. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1967.

4. Bouillon, Pierrette, The adjective “vieux”: the point of view of “generative lexicon”. In E. Viegas (ed.), *Breadth and Depth of Semantics Lexicons*, Dordrecht: Kluwer Academic, p.147-166, 1999.